

**Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет психології, історії та соціології
Кафедра психології**

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу
Спеціальності
053 Психологія
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Софія МЕШКОВА

Керівник: доктор психологічних наук, професор
Ігор ПОПОВИЧ

Рецензент: докторка психологічних наук,
професорка, завідувачка кафедри соціальної
психології Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
Любомира ПЛЕЦЬКА

Івано-Франківськ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ АНАЛІЗУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї	6
1.1. Поняття гендеру і гендерних стереотипів у науково-психологічній парадигмі	6
1.2. Місце гендерних стереотипів у сімейних відносинах	9
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОЛИВОСТЕЙ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У СУЧАСНІЙ МОЛОДІЙ СІМ'Ї	12
2.1. Обґрунтування методів і методик дослідження гендерних стереотипів у сім'ї	12
2.2. Аналізування показників і інтерпретація результатів дослідження гендерних стереотипів у сучасних сім'ях	14
2.3. Особливості профілактичної і корекційної роботи з гендерними стереотипами	20
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	25
ДОДАТКИ	28

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство диктує значні зміни, внаслідок яких відбувається перебудова соціальних ролей і розширення кордонів звичних для соціуму гендерних ролей.

Від народження кожна людина приписується статус відповідно до статі, тобто статус дівчинки/жінки та хлопчика/чоловіка з відповідними очікуваннями щодо їхньої поведінки. Проте гендерні соціальні ролі не слід розуміти як поділ усіх соціальних статусів, а відповідно, й ролей, на такі, що їх можуть виконувати лише чоловіки або жінки.

Гендер загалом розуміється у науці як соціально-культурне явище, що визначає параметри характеру і поведінки, які вважаються характерними для чоловічої і жіночої статей. Виходячи з даного поняття, гендерні стереотипи є відображенням характеристик більшості чоловіків і жінок, при цьому не враховуючи індивідуальних особливостей. Ключовою функцією цих суспільних «правил» є визначення поведінки особистості у будь-яких стосунках, зокрема сімейних.

Сім'я завжди виступала ключовим структурним елементом будь-якого суспільства. З плином часу функції сім'ї зазнали значних деформацій шляхом формування нових соціальних і культурних правил.

Значна кількість стійких уявлень стосовно обов'язків чоловіка і жінки у суспільстві допомагають молодому поколінню підготуватися до майбутніх соціальних ролей (дружина/чоловік, мати/батько). Однак, такі стереотипи були сформовані досить давно під впливом іншого суспільного світогляду. Такі застарілі гендерні стереотипи переважно виступають обмеженням можливостей для молодого покоління.

На основі зазначених положень, можна сказати, що проблема визначення гендерних стереотипів в контексті формування і розвитку сучасної сім'ї набуває значної актуальності, що зумовлено стрімким розвитком суспільства і зміною світогляду молодого покоління. Дана думка

обумовлює обрання нами тематики кваліфікаційної роботи: «**Гендерні стереотипи сучасної сім'ї**».

Мета дослідження: теоретично та емпірично визначити особливості гендерних стереотипів сучасної сім'ї.

Відповідно до мети дослідження перед нами були поставлені наступні **завдання:**

1. Теоретично дослідити термінологію, що стосується понять гендеру і гендерних стереотипів.

2. Розглянути ключові особливості гендерних стереотипів у сімейних стосунках.

3. Виокремити та обґрунтувати доцільність використання діагностичного інструментарію дослідження.

4. Емпірично дослідити параметри гендерних стереотипів у сучасній сім'ї.

Предмет дослідження: гендерні стереотипи.

Об'єкт дослідження: гендерні стереотипи сучасної сім'ї.

Теоретичною базою написання роботи слугують праці таких учених, як І. Андрусяк, С. Бондаревич, Л. Суслік, С. Гаращенко, С. Зінченко та інших.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що оцінено і проаналізовано основні характеристики та особливості гендерних стереотипів у процесі формування і розвитку сучасної сім'ї, що змінилися під впливом модернізації суспільства.

Практичне значення кваліфікаційної роботи: отримані результати можуть слугувати підґрунтям для розробки профілактичних і корекційних проєктів, спрямованих на вибудовування прийнятної для особистості моделі сім'ї і гармонізації міжособистісних відносин.

Теоретичні методи дослідження: теоретичне аналізування проблеми на базі вивчення наукових джерел: аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація теоретичних даних.

Емпіричні методи дослідження: опитувальник «Розподіл ролей у родині» (Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Є. М. Дубовська), опитувальник (С. Бем), методика «Діагностика міжособистісних відносин» (Т. Лірі), методика «Норми поведінки чоловіка і жінки» (О. Лопухова).

Методи математичної статистики: коефіцієнт кореляції Пірсона для встановлення зв'язків між змінними.

Вибірка і база емпіричного дослідження: в опитуванні взяли участь 50 осіб (25 молодих пар). Опитування проводилося онлайн за допомогою соціальних мереж. Посилання на проходження методик було розміщено у соціальних мережах (Facebook, Instagram) і розіслано у Telegram.

Апробація роботи. Основні положення та результати дослідження доповідалися і мали позитивну оцінку на засіданнях VIII Усеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Соціально-психологічні технології розвитку особистості» що відбулася у Херсонському державному університеті 7 квітня 2023 [12].

Структура кваліфікаційної роботи: дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (22 найменування) і додатків. Обсяг роботи становить 28 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНЕ АНАЛІЗУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНИХ
СТЕРЕОТИПІВ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ СІМ'Ї

**1.1. Поняття гендеру і гендерних стереотипів у науково-
психологічній парадигмі**

Всі ми живемо і приживаємо певні соціальні ролі, і тому все більшої актуальності набуває дослідження молодого поняття «гендер» і його місця в сучасному суспільстві.

О. Бабчук і В. Венгеловська визначають, що гендер, в широкому значенні, розуміється як набір певних норм і патернів, що формуються соціумом у процесі його розвитку, тим самим виконують функцію регулятора поведінки суспільства. Авторки зазначають, що явище гендеру визначає соціальне положення особистості, вказуючи на її соціально-психологічні характеристики, що диктується суспільством, спираючись на відповідну стать. Основними ознаками гендеру є його неоднорідність і мінливість, і значна залежність від соціально-економічних обставин (Бабчук О., Венгеловська В.) [1].

На думку В. Патріарх, гендер є міждисциплінарним явищем, знаходячи своє місце у ряді гуманітарних наук (історія, філософія, соціологія, психологія тощо). Тому, продовжуючи дану концепцію, авторка зазначає, що дане явище слід розуміти як параметр, що визначає соціальні відмінності між чоловіком та жінкою (Патріарх В.) [16].

Вивчаючи поняття гендеру, І. Наливайко зазначає, що даний феномен є досить складно структурованим і включає в своє розуміння значну кількість

параметрів. Автор вказує на те, що досліджуючи соціальну сторону даного явища, доцільно зазначити про визначення ключових характеристик поведінки різних статей (Наливайко І.) [14].

Досліджуючи явище гендеру М. Романенко, визначає основні відмінності між даним поняттям і статтю (Романенко М.) [21]:

1. Стать – це біологічна характеристика, що визначає ключові анатомічні і фізіологічні якості. Гендер – це соціальний конструкт, що визначає патерни поведінки чоловіків і жінок у соціумі.

2. Стать є вродженої характеристикою і не піддається контролю з боку людини, за своєю природою не може змінюватися без хірургічного втручання. Гендер є набутими ознаками під впливом суспільства, може контролюватися безпосередньо людиною.

У своєму дослідженні Т. Єрмолаєва вказує, що поняття «гендер» ґрунтується на виокремленні соціальних, культурних, політичних параметрів двох статей, де безпосередньо «стать» розуміється як фізіологічні ознаки чоловіка і жінки, гендер – як соціальна роль, що виникає на основі залученості особистості до суспільства (Єрмолаєва Т.) [8].

Вивчаючи структуру гендера, В. Жорова зауважує про наявність чотирьох параметрів: стать (біологічні ознаки індивіда), гендерна ідентичність і роль (стереотипи, що утворилися під впливом суспільства), сексуальність (сексуальна орієнтація і поведінка особистості) (Жорова В.) [9].

А. Головня зазначає: «Гендерний стереотип є явищем культурного порядку та формується від впливом історичних умов. Гендерний стереотип має соціальну природу, є продуктом соціально-культурних норм та очікувань» (Головня А.) [5].

Стереотипом, на думку Н. Мойси, слід вважати мислення особистості за допомогою сталих шаблонів, що в більшості випадків не відповідає реальним ситуаціям. У відповідності до цього, гендерні стереотипи – це ті уявлення, утворені соціумом, що стосуються ролей і місця у суспільстві жінок і чоловіків (Мойса Н.) [13].

В. Щербій дотримується подібної думки, додаючи, що подібні викривлення певних груп у суспільстві характеризуються високими показниками стійкості, і стосуються, в більшій мірі, патернів поведінки, параметрів зовнішнього вигляду і розподілу чоловічих і жіночих ролей у суспільстві (Щербій В.) [23].

М. Ворона зазначає, що основними функція гендерних стереотипів є підтримка і демонстрація гендерних ролей, що може формувати явище гендерної нерівності. Високі показники таких «кліше» виникають на підставі викривлення когніцій, що дає змогу особистості вибірково обробляти отриману інформацію з оточуючого середовища. Стереотипи виникають як наслідок існування гендерних ролей (соціальних очікувань) (Ворона М.) [3].

Для розуміння даного положення І. Попович визначає поняття «соціальні очікування» як складноструктуроване соціальне і психологічне явище, що визначається ступенем розвитку особистості, її індивідуальними і психологічними особливостями, а також залежить від основних компонентів самосвідомості (самооцінки, домагань, рефлексивності, образу «Я» і Я-концепції) (Попович І.) [18;24].

Визначається, що соціальні очікування загалом розглядаються через призму філософських, соціологічних, нейрофізіологічних, психологічних, соціально-психологічних напрямків, а також особливостей конструювання майбутніх подій. Соціальні очікування поділяються на декілька видів: самоочікування (очікування від самого себе), «значущі інші» (очікування від членів родини і найближчого оточення) (Попович І.) [17;19].

Отже, виходячи з теоретичного аналізування сучасних науково-психологічних джерел, можна зробити висновок, що гендер слід розуміти як соціальні очікування від представників кожної статі, що визначається не біологічними проявами, а соціально сформованими ознаками.

1.2. Місце гендерних стереотипів у сімейних відносинах

У попередньому підрозділі нами було визначено, що гендер – це певне соціокультурне явище, що характеризує ключові параметри поведінки, що відповідають представнику певної статі у певному суспільстві.

На думку А. Поправки, гендерні стереотипи беруть початок свого формування ще з раннього дитинства під соціалізації особистості, тобто ключовим процесом у розвитку шаблонних уявлень стає засвоєння переважаючих у певному соціумі правил і норм стосовно патернів поведінки, обов'язків кожного із представників чоловічої і жіночої статей (Поправка А.) [20].

Доповнюючи дане положення, авторка зазначає, що таке стереотипне мислення виконує функції соціальних норм. В даному контексті виокремлюються поняття нормативного та інформаційного тиску, де перший включає в себе дії людини спрямовані на відповідність гендерним ролям задля досягнення соціального схвалення. В той час як другий тип тиску розуміється як сприймання особистістю гендерних правил, як абсолютно правильних (Поправка А.) [20].

У дослідженні К. Гавриловської звертаємо увагу, що значні прояви гендерних стереотипів спостерігаються під формування сімейних стосунків, у відповідності до яких домінуючим персонажем виступає чоловік. На основі даного положення, авторка зазначає, що згідно таким нормам чоловіку є властивими такі якості як активність, наполегливість, сила, воля, самовпевненість тощо, що може проявлятися за допомогою агресивної і директивної поведінки. В той час як жінка уособлює поняття скромності, чуйності, емпатійності, поступливості і залежності. Тобто, на основі цього, можна сказати, що гендерні стереотипи формують досить жорстку і не партнерську модель сімейних стосунків (Гавриловська К.) [4].

У дослідженні М. Нестеренко зазначено, що класичними взаємостосунками у сім'ї можна вважати ті, що мають чітку розмежування чоловічих і жіночих обов'язків, де на жінку покладено значну кількість справ (обслуговування всіх членів родини, прибирання, приготування їжі, прання тощо). В свою чергу, чоловіча роль включає абсолютне матеріальне забезпечення сім'ї. Слід також зазначити про наявність такого типу родинного укладу, як егалітарна сім'я, де домінуючим є партнерська модель стосунків, що характеризується ситуативним характером розподілу обов'язків, при якому оцінюються знання і можливості кожного і партнерів (Нестеренко М.) [15].

У праці К. Борщ і М. Ляшко ми також можемо спостерігати думки стосовно того, що традиційним розподілом ролей є перекладання ключових обов'язків по веденню господарства, а іноді і матеріальне забезпечення, на жінку, тобто вона має виконувати ряд соціальних ролей (шлюбну, батьківську, професійну, господарську тощо). Як наслідок, суспільство стикається з так званим «синдромом хронічної втоми» серед жінок, що виконують значну кількість зобов'язань, що не відповідають її психологічним і фізичним можливостям (Борщ К., Ляшко М.) [2]

Н. Гребеннікова і Н. Сич виокремлюють поділ гендерних стереотипів на три ключові групи (Гребеннікова, Н., Сич Н.) [6]:

1. Маскулінні і фемінні стереотипи, що розуміють під собою уявлення щодо соматичних і поведінкових особливостей, що визначають представника певної статі. Наприклад, чоловікам властива компетентність, домінування, незалежність, агресивність, самовпевненість, схильність до логічного мислення, самоконтролю. Жінки характеризуються як пасивні, залежні, емоційні, турботливі тощо.

2. Професійні стереотипи, тобто, для жінок традиційною є обслуговуюча праця, виконавчі посади, а для чоловіків – інструментальна діяльність, творча, керуючі посади.

3. Стереотипи, що стосуються закріплення сімейних і професійних ролей, тобто для чоловіків є домінуючими професійні ролі, для жінки –

сімейні. У відповідності до цих стереотипів чоловік прагне будувати кар'єру і досягати успіхів, а жінка мріє вийти заміж і народжувати дітей, оберігати домашнє господарство.

Характеризуючи даний поділ, авторки зазначають, що сучасні сімейний устрій зазнає глобальних змін внаслідок гендерної типізації і параметрів стосовно діяльності чоловіків і жінок. Окремою характеристикою таких змін є невизначеність щодо норм, які виступають регулятором сімейних стосунків, рольового поділу, що може порушити психологічний мікроклімат подружжя (Гребеннікова, Н., Сич Н.) [6].

С. Зінченко і М. Задерей вказують, що розподіл ролей слід розуміти як виконання чоловіком і жінкою визначених сімейних обов'язків. У відповідності до такого поділу виникають декілька видів сімейного устрою: патріархальний, феміністичний, ситуаційний та егалітарний. Серед них, на думку авторок, найбільш доцільним є егалітарний тип, що включає партнерські відносини (рівну сферу відповідальності, рівні права щодо самореалізації). Тобто, в основі таких стосунків є поділ сімейних ролей за допомогою обговорення з урахуванням можливостей і бажань партнерів (Зінченко С., Задерей М.) [10].

Отже, гендерні стереотипи мають великий резонанс і суттєво впливають як на життєдіяльність сім'ї, так і на особистісну самореалізацію жінок і чоловіків, що може призвести до негативних явищ у суспільстві.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОЛИВОСТЕЙ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У СУЧАСНІЙ МОЛОДІЙ СІМ'Ї

2.1. Обґрунтування методів і методик дослідження гендерних стереотипів у сім'ї

Для визначення основного діагностичного інструментарію, що відповідає заявленій тематиці, нами було виконано теоретичне аналізування подібних досліджень і виокремлено наступні опитувальники для виявлення особливостей гендерних стереотипів у сучасній молодій сім'ї:

1. *Опитувальник «Розподіл ролей у родині» (Ю. Альошина, Л. Гозман, Є. Дубовська) (Додаток А).*

Опитувальник «Розподіл ролей у родині» був розроблений Ю. Альошиною, Л. Гозман та Є. Дубовською з метою вивчення ролей, які приписуються чоловікам та жінкам в сім'ї.

Опитувальник складається з 21 запитання, що стосуються таких аспектів, як домашні обов'язки, виховання дітей, фінансові питання, роль в прийнятті рішень тощо.

При вивченні розподілу ролей в родині опитувальник дозволяє встановити, які ролі більшою мірою виконують жінки, а які – чоловіки, а також наскільки члени родини задоволені рольовим розподілом.

Отримані результати можуть бути використані для вивчення динаміки ролей в родині, оцінки рівня гендерної рівності та визначення можливих проблем, пов'язаних з рольовим розподілом.

2. *Опитувальник «Маскулінність-фемінність» С. Бем (Додаток Б).*

Опитувальник «Маскулінність-фемінність» був розроблений американською психологинею С. Бем для вивчення гендерної ідентичності та вимірювання того, наскільки особистість відчуває себе чоловіком або жінкою.

Опитувальник містить 60 питань, на які респондентам потрібно відповісти за шкалою «так», «ні» або «іноді». Питання охоплюють такі аспекти як ставлення до гендерних ролей, поведінку, інтереси та емоційні реакції.

На основі відповідей на запитання, респонденти отримують оцінки за двома основними факторами: маскулінністю і фемінністю. Маскулінність описує характеристики, які вважаються типовими для чоловіків, такі як домінування, амбіційність та конкурентоспроможність. Фемінність описує характеристики, які вважаються типовими для жінок, такі як емоційна чутливість, дбайливість та турботливість.

3. Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі (Додаток В).

Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі (Thomas L. Theories of Interpersonal Relationships Assessment) є інструментом, який дозволяє оцінювати тип міжособистісних відносин, який виникає між двома людьми в процесі спілкування. Ця методика базується на теорії Т. Ліра, який визначив вісім основних типів міжособистісних відносин.

Методика складається з 128 суджень, які стосуються різних аспектів міжособистісних відносин.

Після проходження тесту результати обробляються та аналізуються, щоб визначити тип міжособистісних відносин.

4. Методика «Норми поведінки чоловіка і жінки» (О. Лопухова) (Додаток Г).

Методика «Норми поведінки чоловіка і жінки» була розроблена з метою вивчення стереотипів поведінки чоловіків та жінок у суспільстві. Ця методика базується на теорії гендерних стереотипів та їх впливу на поведінку людей.

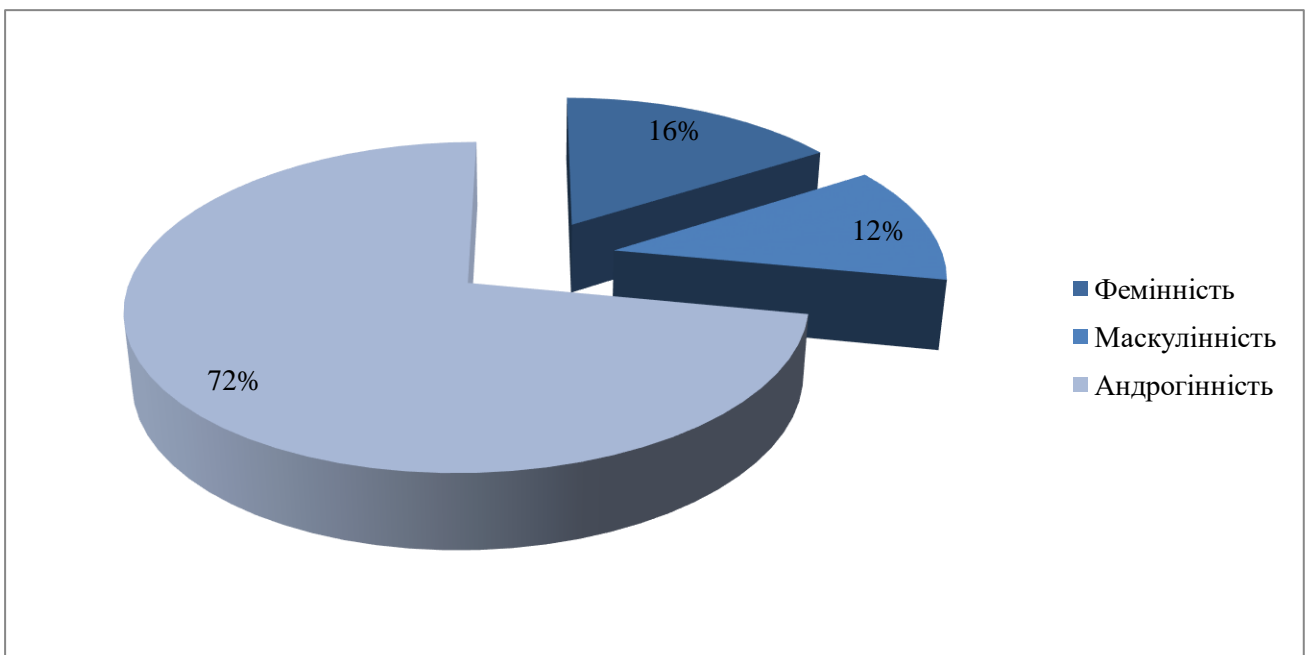
Методика складається з 118 рис, які необхідно співставити з суто чоловічими і суто жіночими рисами.

Коефіцієнт кореляції Пірсона у психології є статистичним інструментом, який використовується для вимірювання ступеня залежності між двома змінними у психологічних дослідженнях. Він показує, наскільки

сильно змінні залежні одна від одної, дозволяючи зробити висновки про наявність або відсутність залежності між ними.

2.2. Аналізування показників і інтерпретація результатів дослідження гендерних стереотипів у сучасних сім'ях

Першочергово нами було визначено прояви маскулінності, фемінності та андрогінності досліджуваних за допомогою опитувальника С. Бем. Отримані відсоткові значення щодо домінуючих ознак представлені на рисунку 2.1.

Рис. 2.1. Показники за методикою С. Бем

Аналізуючи отримані дані ми можемо спостерігати, що у 72% респондентів демонструються ознаки андрогінності, коли у людини присутні риси як чоловіка, так і жінки, або коли вони не можуть бути однозначно віднесені до жодної з цих категорій. Це може бути сукупність рис, які характеризуються як маскулінні, так і фемінні. Наприклад, людина може мати такі риси, як незалежність, самостійність та агресивність, а також чутливість, залежність та турботливість.

У 16% опитуваних визначено суто фемінні риси особистості – сукупність традиційних жіночих рис поведінки та характеру, які часто

пов'язують з емоційною, м'якою та соціальною поведінкою. Це можуть бути такі риси як чутливість, залежність, турботливість та емпатія.

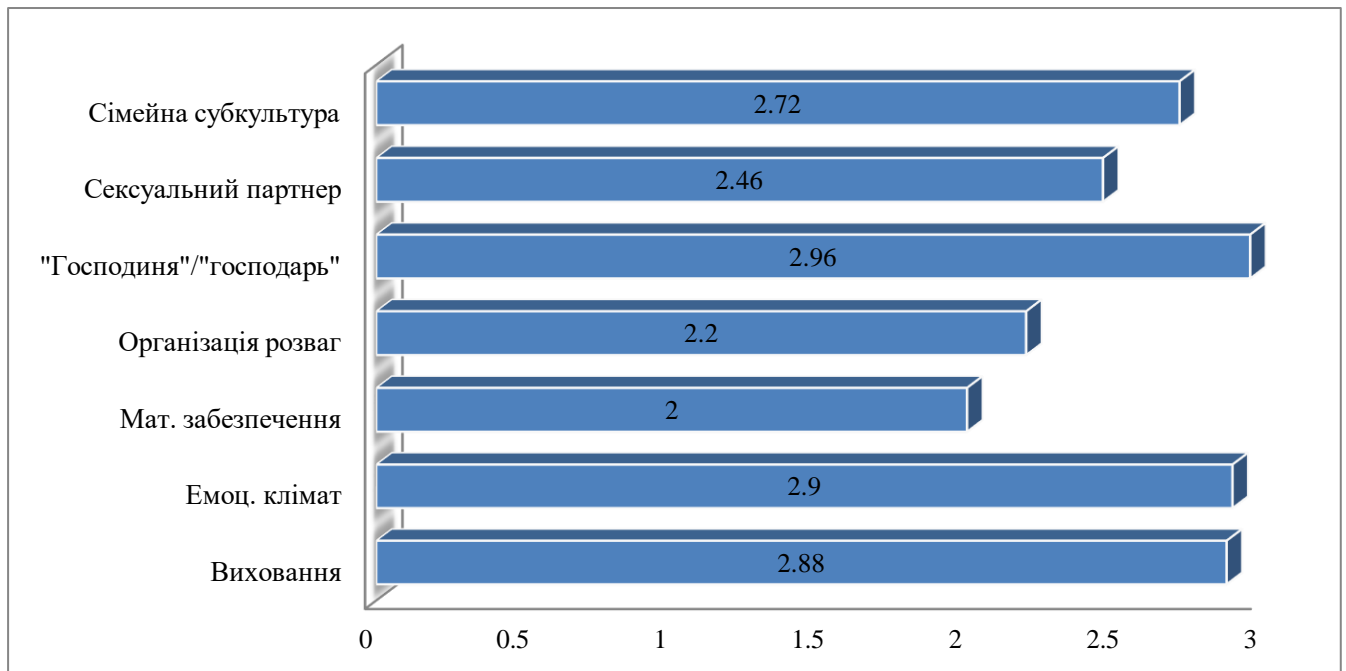
У 12% досліджуваних виявлено суто чоловічі ознаки – сукупність традиційних чоловічих рис поведінки та характеру, які часто пов'язують зі силовою, домінуючою та конкурентною поведінкою. Це можуть бути такі риси як рішучість, агресивність, незалежність та самостійність.

Наступним кроком було проведення методики «Розподіл ролей у родині» (Ю. Альошина, Л. Гозман, Є. Дубовська). Нами було підраховано показники і, у відповідності, до інтерпретації. Відсоткові значення показників представлені у таблиці 2.2. Отримані результати щодо середніх показників усієї вибірки за кожною шкалою представлені на рисунку 2.3.

Таблиця 2.2.

Відсоткові значення розподілу ролей

Ролі	Реалізація чоловіком	Реалізація жінкою
Виховання	32%	68%
Емоційний клімат	30%	70%
Матеріальний клімат	72%	28%
Організація розваг	64%	36%
Господиня/господар	30%	70%
Сексуальний партнер	54%	46%
Орг. сімейної субкультури	40%	60%

Рис. 2.3. Середні показники розподілу сімейних ролей

Аналізуючи отримані показники свідчать, що досліджуваним є властивим вважати, що такі ролі, як: «Підтримка сімейної субкультури», «Господиня», «Емоційний клімат сім'ї» і «Виховання», мають бути реалізовані, у більшій мірі, жінкою. Тобто, виходячи з цього, основні обов'язки по господарству, підтримка побуту та організація психологічної атмосфери у сім'ї відносяться до представників жіночої статі.

Такі ролі, як: «Сексуальний партнер», «Організація розваг», на думку респондентів, мають залежати і реалізовуватися обома партнерами. «Матеріальне забезпечення» належить переважно до чоловічих обов'язків.

Наступним кроком було аналізування результатів за методикою діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі. У ході чого були визначені три рівні прояву (низький, помірний, високий) того чи іншого типу поведінки у комунікації. Отримані дані представлені у вигляді відсоткового прояву серед респондентів у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Стилі міжособистісної комунікації

Тип	Низький рівень	Помірний рівень	Високий рівень
Авторитарний	30%	68%	2%
Егоїстичний	42%	58%	0%
Альтруїстичний	14%	84%	2%
Агресивний	14%	86%	0%
Підозрілий	54%	42%	4%
Залежний	28%	70%	2%
Доброзичливий	10%	80%	10%
Підпорядкований	36%	64%	0%

Авторитарна поведінка – це стиль поведінки, який передбачає високу концентрацію влади в руках лідера або авторитету та дисципліну, належність та підпорядкування з боку інших людей. Виявлено, що у 68% респондентів спостерігається помірний рівень прояву даного стилю поведінки, у 30% – низький рівень, у 2% – високий.

Егоїстична поведінка – це поведінка, яка ґрунтується на індивідуальних інтересах та потребах людини, і не звертає увагу на інтереси чи потреби інших людей або на загальне благо. Основна мотивація для такої поведінки – це задоволення власних потреб та бажань незалежно від того, як це впливає на інших людей або на суспільство в цілому. Високих проявів подібної поведінки не виявлено, у 58% наявні помірні показники, у 42% – низькі.

Альтруїстична тип взаємодії – це дії, спрямовані на допомогу іншим людям без очікування отримання винагороди або користі. Це може включати в себе жертву свого часу, енергії, грошей або інших ресурсів для поліпшення життя інших людей. У 84% виявлено помірний рівень прояву, 14% – низький, у 2% – високий.

Агресивні дії при комунікації – це поведінка, спрямована на завдання шкоди або вчинення насильства відносно інших людей або тварин. Це може бути негативна фізична, вербальна або невербальна поведінка. У 86%

респондентів спостерігаються помірні ознаки агресивної взаємодії, у 14% – низькі показники.

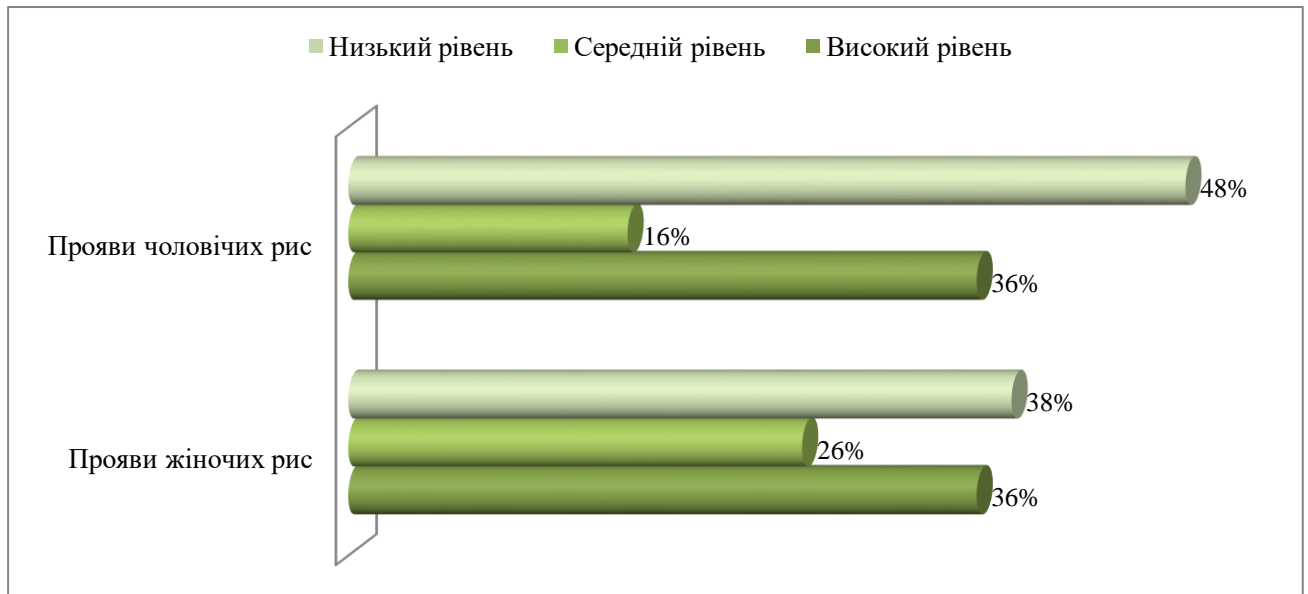
Підозрілість у комунікації – це стан, коли людина має підозру щодо намірів або дій іншої людини під час спілкування. Це може включати сумніви щодо чесності, правдивості, намірів або мотивів іншої людини. Підозрілість у комунікації може мати різні причини, такі як попередні негативні досвіди, підозрілість щодо зовнішніх ознак людини або просто стиль спілкування, який може здатися підозрілим. У 54% досліджуваних виявлено низький рівень прояву, у 42% – помірний, 4% – високі.

Залежний стиль спілкування – це стан, коли людина проявляє надмірну залежність від думки, дій та відповідей іншої людини в процесі спілкування. Це може включати постійне прагнення згодитися з іншими людьми, нехтування власними думками і поглядами, а також забування про власні потреби. У 70% виявлено помірні ознаки подібної поведінки, у 28% – низькі, у 2% – високі.

Доброзичлива поведінка у комунікації – це стан, коли людина проявляє ввічливість, повагу та інтерес до інших людей під час спілкування. Це може включати прояву емпатії, уважної уваги до співрозмовника, пошук спільних точок зору та зусилля зрозуміти думки та почуття іншої людини. У 80% демонструються помірний рівень прояву, у 10% – низькі і високі показники.

Підпорядкований стиль взаємодії – це стиль поведінки, коли людина виявляє підлеглість і прислуховується до думки іншої сторони. У цьому стилі поведінки особа намагається уникнути конфлікту та підтримати гармонійні відносини з іншими людьми. У 64% виявлено помірний рівень прояву подібної поведінки, у 36% – низькі показники.

Останньою була проведена методика «Норми поведінки чоловіка і жінки» О. Лопухової для виявлення гендерної ідентичності досліджуваних, що визначає ступінь засвоєння прийнятних ролей чоловіка і жінки. Отримані показники представлені на рисунку 2.5.

Рис.2.5. Визначення гендерної ідентичності

На основі даних показників і виокремлення середніх показників (прояви жіночих рис – 11,86; прояви чоловічих рис – 11,36), визначено, що гендерна ідентичність опитуваних перебуває на середньому рівні, що свідчить про наявність у респондентів ознак, що можуть бути характерні для обох статей, демонструючи певні якості у відповідності до ситуації та обставин життя.

За допомогою кореляційного аналізу критерія Пірсона, нами було встановлено взаємозв'язки між гендерною ідентифікацією досліджуваних і можливих наявних у них гендерних стереотипів.

Виявлено взаємозв'язок між проявами фемінності і жіночими якостями особистості і такими ролями у родині, «виховання дітей» ($r=0,25$), «господиня» ($r=0,32$), «сексуальний партнер» ($r=0,25$). Також встановлено, що, чим вище вище показники ремінних ознак, тим вищими є прояви залежності ($r=0,25$), доброзичливості ($r=0,29$), і підозрливості ($r=0,31$) під час формування міжособистісних стосунків.

Визначено кореляційні зв'язки між прояви чоловічих і маскулінних ознак з низькими показниками підозрливості ($r=-0,25$), підпорядкованості ($r=-0,29$) і доброзичливості ($r=-0,21$) під час процесу комунікації.

Отримані результати можуть свідчити про наявні гендерні стереотипи у молодих сім'ях, що стосуються виконання жінкою побутових справ і

виховання дітей, також слід зазначити, про приписування жінкам проявів залежної і підпорядкованої поведінки під міжособистісної взаємодії. Проявів гендерних стереотипів стосовно чоловіків у нашому дослідженні виявлено, що осіб даної статі наділяють більш суворими характеристиками комунікації.

Отже, емпіричне дослідження дало змогу виокремити гендерні стереотипи, що наявні у сучасних сім'ях. Слід зазначити, що їхня кількість значно менша, ніж можна спостерігати у минулих дослідженнях науковців, що свідчить про стрімкий розвиток сучасного покоління і їхню переоцінку укорінених канонів. Хочемо наголосити на важливості розгляду особливостей гендерного виховання і просвітництва серед молоді.

2.3. Особливості профілактичної і корекційної роботи з гендерними стереотипами

Гендерні стереотипи можуть приводити до дискримінації та обмеження можливостей людей через їх стать чи гендерну приналежність. Профілактика та подолання гендерних стереотипів є важливими завданнями для забезпечення гендерної рівності та розбудови справедливого суспільства.

Г. Татаурова-Осика зазначає, що гендерна освіченість є досить актуальною у сучасному світі і визначає виконання таких завдань (Татаурова-Осика Г.) [22]:

1. Ознайомлення з правилами та особливостями міжстатевої комунікації.
2. Сприйняття особистої ідентичності та ідентичності оточуючих.
3. Усвідомлення принципів і понять, що стосуються жіночої і чоловічої психології.
4. Володіння такими стратегіями поведінки, як співробітництво і партнерство.
5. Переоцінка наявних укорінених правил і норм.
6. Формування адекватної самооцінки, поваги до себе та оточуючих.

Н. Куравська вказує, що основні труднощі подолання гендерних стереотипів у тому, що вони є сильно закріплені у свідомості особистості. Значного впливу на формування гендерних стереотипів завдає найближче оточення людини (сім'я), адже їхня думка виступає важливим рушієм становлення індивіда (Куравська Н.) [11].

Також авторка вказує, що: «Технологія подолання гендерних стереотипів – це алгоритм розв'язання психологічного завдання, спрямованого на досягнення задалегідь поставленої мети, а власне: зміни мислення індивідів та зменшення рівня стереотипізації індивідуальної й масової свідомості» (Куравська Н.) [11].

Зазначається, що гендерне виховання – це процес навчання та формування уявлень про гендерну ідентичність, статеву рівність та гендерні стереотипи. Основними принципами гендерного виховання є [7]:

- розуміння гендерної ідентичності: гендерне виховання має підтримувати розуміння того, що гендерна ідентичність не обмежується традиційними стереотипами про чоловіків та жінок. Воно повинно визнавати, що кожна людина може самостійно визначати свою гендерну ідентичність та виражати її без дискримінації.
- рівність статей: гендерне виховання має підтримувати інклюзивну культуру та створювати рівні умови для чоловіків та жінок. Воно має показувати, що немає жодних обмежень для статевого самовираження та розвитку в будь-якій сфері життя.
- переосмислення гендерних стереотипів: гендерне виховання має сприяти переосмисленню традиційних гендерних стереотипів та сприяти формуванню нових, позитивних стереотипів, які відображають різноманітність та індивідуальність кожної людини.
- взаємодія та співпраця: гендерне виховання має стимулювати взаємодію та співпрацю між різними групами людей, не залежно від їх гендерної ідентичності. Це допоможе виробити повагу до різноманітності та збільшити толерантність до інших культур та поглядів.

Аналізуючи теоретичні та електронні джерела, нами сформовано основні компоненти, що входять до процесу подолання гендерних стереотипів:

1. Підвищення свідомості про гендерну рівність: це може включати проведення тренінгів та семінарів, які допомагають усвідомити та зрозуміти проблеми гендерної дискримінації та стереотипів.

2. Створення позитивних гендерних образів – розробка позитивних ролей для жінок та чоловіків у різних сферах життя, а також підтримку їх проявів в реальному житті та ЗМІ.

3. Використання педагогічних методів – застосування інтерактивних методів навчання та навчальних ігор, які сприяють розумінню та прийняттю різноманіття гендерних ролей.

4. Проведення аналізу та корекції стереотипних практик – аналіз різних сфер життя, таких як освіта, робоче місце, реклама та ЗМІ, для виявлення стереотипних практик та розробки методів їх корекції.

5. Створення соціальних мереж та громадських організацій, які підтримують гендерну рівність та боротьбу з дискримінацією. Такі організації можуть пропагувати ідеї рівності та прийняття різноманіття, проводити кампанії проти стереотипів та дискримінації.

Отже, гендерні стереотипи потребують попередження і корекції, у разі їхньої наявності, задля цього необхідно акцентувати увагу на гендерному вихованні і схемах подолання. Попередження гендерних стереотипів може здійснюватися через освіту, медіа, культуру та інші сфери життя.

Попередження і корекція гендерних стереотипів є дуже важливими в сучасному світі, оскільки такі стереотипи можуть впливати на поведінку і сприйняття людей в різних сферах життя, таких як робота, освіта, соціальні відносини та інше. Адже, гендерні стереотипи – це загальнопоширені уявлення про те, як повинні поводитися чоловіки і жінки відповідно до їх статевої приналежності. Такі стереотипи можуть бути шкідливими, оскільки вони можуть призводити до дискримінації, нерівності та обмежувати можливості людей.

ВИСНОВКИ

За допомогою теоретичного аналізування наукових джерел та емпіричного дослідження гендерних стереотипів сучасних сімей нами було сформовано наступні узагальнені висновки:

1. Гендер – це соціальна конструкція, яка відображає соціально-культурні ролі, пов'язані зі статтю. Гендер визначається не біологічними чинниками, а навчанням, культурою та соціальним середовищем. Гендерні стереотипи – це узагальнені уявлення про соціальні ролі, пов'язані зі статтю, які часто мають вигляд уявлень, очікувань та стереотипних описів поведінки чоловіків та жінок.

2. Гендерні стереотипи можуть обмежувати індивідів у їх можливостях та відносно їх поведінки, і вони часто сприяють дискримінації на основі статі. Наприклад, стереотип, що жінки є слабкими та неспроможними в керуванні, може обмежувати їх можливості займати високі посади в бізнесі або політиці. Зменшення гендерних стереотипів може сприяти більш рівному розподілу можливостей та зниженню дискримінації на основі статі.

Гендерні стереотипи можуть бути дуже поширеними в сім'ї. Наприклад, деякі родини можуть вважати, що роль жінки полягає в тому, щоб бути домогосподаркою та виховувати дітей, тоді як чоловік має забезпечувати матеріальною підтримкою родини. Ці уявлення можуть бути неписаними правилами, які передаються з покоління в покоління, і можуть обмежувати можливості та розвиток членів родини.

3. Для емпіричного дослідження гендерних стереотипів сучасної сім'ї нами використовувалися: опитувальник «Розподіл ролей у родині» (Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Є. М. Дубовська), опитувальник (С. Бем), методика «Діагностика міжособистісних відносин» (Т. Лірі), методика «Норми поведінки чоловіка і жінки» (О. Лопухова).

На основі отриманих результатів було визначено наявність проявів гендерних стереотипів у відношенні жінки, що стосується виконання

побутових обов'язків і виховання дітей, а також наділення них параметрами більш залежної і підпорядкованої поведінки під міжособистісної взаємодії, ніж у чоловіків.

4. На базі емпіричного дослідження і теоретичного аналізування, було визначено важливість і актуальність гендерного виховання, просвітництва і подолання стереотипів, що полягає у формуванні у сучасного суспільства поваги до оточуючих, прийняття їхньої гендерної ідентичності, формування обізнаності стосовно гендеру і статевої психології тощо.

Актуальність подальших досліджень ми вбачаємо у розробці корекційної програми або профілактичного заходу для молодого покоління для підвищення обізнаності стосовно місця гендеру у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабчук О. Г., Венгеловська В. П. Гендерна ідентичність особистості. The 7th International scientific and practical conference “Innovative areas of solving problems of science and practice”(November 08–11, 2022) Oslo, Norway. International Science Group. 2022. С. 539-541.
2. Борщ К. , Ляшко М.. Гендерні стереотипи як соціальна проблема сучасних жінок. Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2017. С.31–34.
3. Ворона М. В. Гендерні стереотипи: сутність, функції, наслідки. Щоквартальний науково-інформаційний журнал «Статистика України». №4. 2010. С.71–74.
4. Гавриловська К. П. Гендерні стереотипи як причина сімейного насилля. Особистісне зростання: теорія і практика. Збірник наукових праць за матеріалами III-ї Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-практичної інтернет-конференції. 2018. С. 22-25.
5. Головня А. С. Психологічні особливості гендерних стереотипів. Збірник наукових матеріалів хсі міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. 2022. 133 с.
6. Гребеннікова, Н. В., Сич Н. О. Гендерні стосунки у сучасній українській сім'ї. Актуальні тенденції розвитку суспільних наук в Україні. 2019. С. 35-38.
7. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві. Програма розвитку ООН в Україні, Програма рівних можливостей ПРООН. Інститут соціології НАН України, Центр соціальних експертиз. К., 2007. 80 с.
8. Єрмолаєва Т.В., Шваб К.В. Гендерні стереотипи у сучасному українському суспільстві. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «педагогіка і психологія». Педагогічні науки. № 1. 2017. С. 92-95.
9. Жорова В. М. Дослідження та поняття «гендеру». Вісник студентського наукового товариства. 2018. С. 171.

10. Зінченко С. В., Задерей М. А. Гендерні особливості уявлення про сім'ю. The 5th International scientific and practical conference «Modern and global methods of the development of scientific thought»(October 25–28, 2022) Florence, Italy. International Science Group. 2022. С. 524-526.
11. Куравська Н. Психологічні технології подолання гендерних стереотипів в організаціях. Вісник Прикарпатського університету: філософські і психологічні науки. Вип. 1.22. 2019. С. 32-38.
12. Мешкова С. М. Вплив гендерних стереотипів на характер міжособистісного спілкування молоді сім'ї / С. М. Мешкова // Соціально-психологічні технології розвитку особистості : зб. наук. праць за матеріалами VIII Усеукраїнської науково-практичної молодих вчених, аспірантів та студентів (м. Херсон, 7 квітня 2023 р.) / ред. колегія :
13. Мойса Н. І. Вплив гендерних стереотипів на професійну спрямованість старшокласників. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Зб. наук. праць XV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, курсантів та студентів. 2020. С. 392.
14. Наливайко І. О. Гендерна парадигма: вітчизняна практика та міжнародний досвід. Нове українське право. № 2. 2022. С. 80-85.
15. Нестеренко М. О. Гендерні детермінанти сімейних стосунків у молодій сім'ї. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2019. С. 168-170.
16. Патріарх В. Інтерпретація терміна гендер у сучасному науковому дискурсі. Донецький національний університет імені Василя Стуса. 2022. 7 с.
17. Попович І. С. Психологія соціальних очікувань особистості: методологія, теорія і практика: навч.-метод. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019, 134 с.
18. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах: монографія. Херсон: ВАТ «ХМД», 2009. 240 с.
19. Попович І. С. Розвиток та становлення особистості у вимірах соціальних очікувань. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості: колективна монографія. Херсон: Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2018. С. 80–106.

20. Поправка А. О. Гендерні відмінності у побудові міжособистісних відносин в юнацькому віці. Київ. 2019. 45 с.
21. Романенко М. А. Гендерні стереотипи в сучасному суспільстві. Gender stereotypes in modern society. Національний авіаційний університет. 2022. 57 с.
22. Татаурова-Осика Г. П. Психологічні умови подолання гендерних стереотипів професійної компетентності. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології». Вип. 18. 2012. С. 746-757.
23. Щербій В. Вплив гендерних стереотипів на прийняття власної зовнішності. Освіта і наука. 2021. С. 2.
24. Popovych I. S. Social expectations – a basic component of the system of adjusting of social conduct of a person. Australian Journal of Scientific Research. 2014, 2(6), P. 393–398.

ДОДАТКИ

Додаток А

«Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету»

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Меншкова Світлана Миколаївна
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
  - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
  - принципів та правил академічної доброчесності;
  - нульової толерантності до академічного плагіату;
  - моральних норм та правил етичної поведінки;
  - толерантного ставлення до інших;
  - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
  - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
  - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
  - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
  - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
  - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
  - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
  - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
  - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
  - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
  - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
  - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
  - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
  - не підроблювати документи;
  - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
  - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
  - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
  - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
  - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
  - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
  - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

27.09. 2019

(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)